

מעדותו של כץ דוד על החיים בגטו וילנה

ש. ספר לי את הרגע שאתם עוברים לגטו, איך אתם עוברים, יוצא איזשהו צו?
ת. בחצר שלנו ריכזו אז את הדיירים היהודים, והפולנים פתחו את החלונות והתחילו לצחוק מאתנו, ושמו מוסיקה אפילו, והיה מאוד קשה. אבל עוד לפני זה הייתי יוצא בלילות ושומע את הרדיו, ואת הצחוק שלהם, והניגונים שלהם, את הפטיפונים, זה היה קיץ, ואחר כך הייתי נכנס בחזרה למחבוא שלי.

ככה לקחנו מה שיכולנו לקחת. ואנחנו ארבעה, ועוד אנשים שגרו שם, איזשהו חייל היה שם, אותו העו"ד גם ירד, ועוד כמה, ועוד חייט אחד, והלכנו. אבל זה היה גורל עכשיו. ימינה זה היה להריגה, ושמאלה זה היה לגטו. היה ככה שהלכנו שמאלה.

ש. כל המשפחה?

ת. כל המשפחה.

ש. איפה היה אז הריכוז של כל היהודים?

ת. בכל חצר היה ריכוז.

ש. היה איזשהו צו לרכז את כל היהודים?

ת. כן בטח, היה צו של הקומנדנט הגרמני, של הגסטפו שם. 'מרכזים מעתה את היהודים לגטו'. והבתים - זה נהפך לרכוש גרמני.

ש. ... זה היה באלימות? לא באלימות?

ת. לא באלימות. אבל היה צריך ללכת באמצע הרחוב, וככה הסתכלנו שמאלה וימינה, איך הם מסתכלים עלינו ... הליטואנים החמושים, עד הגטו. וראיתי את הצעצועים הנזרקים, ראיתי את החפצים, את העגלות שנשברו בדרך, כי זה היה לאורך כמה קילומטרים, דרך הרחובות שאני זוכר אותם. הדרך נמשכה בערך כשעה - שעה וחצי, לקחנו דברים, שמיכה, בגדים, ואבא לקח גם את מכשירי העבודה שלו.

ש. לקחתם קצת כסף, שיהיה לכם?

ת. לא היה במיוחד כסף. הכסף, לפני זה, כשהתחילו כבר לדבר על גטו, שמנו את הזהב והכסף איפה שגרנו במרתף, במקום שאי אפשר למצוא אותו. ומזה בעצם אחר כך הגענו לשם ולקחנו את זה, חלק לגטו.

ש. בתוך איזה חלק הייתם בגטו?

ת. היינו על יד, ברחוב סטראשון, על שמו של סטראשון, איפה שהיתה הספריה המפורסמת של וילנה, והתחלתי לחיות-

ש. בגטו. אבל איפה, היה לכם חדר אחד, כמה-

ת. ההגירה הראשונה שלנו היתה באותו רחוב סטראשון, בקומה שלישית, וגרנו שם עם עוד 3-4 משפחות. בחדרון קטן. ואני תיארתי את התקופה הזו ב"אין צווישען טמר און דאך". אני יכול לקרוא לך?

ש. אין בעיות.

ת. עכשיו, אחרי שהגענו לוויילנה, וזה גטו, אז התחילו שוב פעם את ה'ניקיון' של היהודים, כנראה, מהגטו, כיוון שהיינו יותר מדי. מספר היהודים היה יותר מדי גדול, והם ארגנו שם מהר מאוד את האקציה של האישורים הצהובים, געלע שיינען.

...

ש. איך התפרנסתם, מה אכלתם?

ת. לא התפרנסנו. אנחנו יצאנו מהגטו. פתוח היה בהתחלה. מה שהיה זה מה שנתנו לנו על הכרטיסים. 200 גרם לחם או פחות, ופה ושם-

ש. לכל המשפחה?

ת. לאחד. אנחנו היינו מאוד מעוניינים לעבוד בחוץ, למשל היו לנו דברים יקרי ערך, שאבא שלי שם באיזשהו מקום בבית, במרתף, איפה שגרנו, ורצינו להשיג את זה. ואבא שלי התחיל לחפש שם עבודה, איפה שהיה האוצר שלנו. והוא באמת מצא חתיכה, כל הזמן שם - הז'נדארמיריה ארגנה שם חייטים שהיו צריכים לשרת את הגרמנים, ושמה הוא הלך לעבוד, בתור שען, גם היו להם כל מיני שעונים שהם היו צריכים שמישהו יתקן אותם. והוא הלך שם וגם נשאר שם, ואחר כך הוא ירד, והוציא דברים שהיו מוחבאים, חלק. חלק נשאר. שאחר כך לא נלקח.

ש. אנחנו דיברנו מבחינת האוכל. ספר לי קצת על היחס של היודנראט.

ת. ... היום בפרספקטיבה של זמן, אני חושב שליודנראט היה תפקיד חיובי, בסך הכל. נכון, היודנראט לא יכול היה להציל אותנו מגורלנו, שלא היה תלוי גם בו. אך הוא עשה הכל כדי שאנחנו, כמה שפחות שהיינו ..., איך להגיד את זה בעברית-

ש. ... אז איך ראית אותם?

ת. אז? אז זה היה משטרה יהודית, והיו כל מיני מוסדות, והיו גם אירועים תרבותיים. ניהלנו חיים כאילו לא קורה שום דבר. היינו משתדלים וגם היודנראט היה משתדל לעשות הכל שיהיה הרושם שלא מחר הורגים אותנו, שאנחנו לא עומדים בתור למוות, אלא שאנחנו עובדים, אמנם לא אוכלים כמו שצריך, אלא שאנחנו במאבק חי, ושהילדים שלנו לומדים, וחלק מאתנו עובד בגטו, חלק יוצא, ושאנחנו שומעים פה ושם מה מספרים ברדיו, ושאנחנו מלאים תקווה.

ש. לקחת חלק בפעילות התרבותית בגטו?

ת. לא. היו לנו מפגשים, אבל זה לא היה. מי שנשאר אחרי החאפער"י שהיה לפני הגטו, אז נפגשנו בבית של חברה שלנו, ששמה מוסה ... חאס, היא היתה פה בארץ ב-1935, היא

היתה רקדנית מפורסמת, כילדה. ושם היינו נפגשים, והיינו שניים-שניים, היתה לי חברה אז, ... אני אחר כך התחתנתי אתה בגטו.

ש. אשתך?

ת. לא, זו השלישית.

זהו. אז זה היה החיים, הייתי אומר, בתנאים האלה, היודנראט עשה את המקסימום כדי להבטיח סדר, אבל כשהיו אקציות, וכמובן שהמשטרה היהודית היתה עוזרת, היתה מוכרחה לעזור לגרמנים להביא את כמות היהודים. כי אנחנו הבנו גם, שמדובר על כמות, שגם אצל הגרמנים יש כאילו איזה מאבק פסיכולוגי בין צורך לנצל את כוח העבודה שבגיטאות, המצוינות שלנו, לבין הפקודות של הימלר, של הגסטפו לחסל באופן סיסטמי את האוכלוסיה הזאת.

ש. מה שמעת על המחתרת בגטו? איזה שמועות היו? היית פעיל או לא פעיל?

ת. אני זוכר את- אני לא זוכר עכשיו את שמו, את יודעת שבוילנה בגטו היתה מחתרת, הם היו צריכים להוציא את ראש המחתרת והם הוציאו אותו. אני זוכר שאז אסור היה לצאת, אבל הוא יצא ומסרו אותו לידיים. זה הסופר היהודי הזה, הראש של ההגנה בגטו וילנה, שכחתי את השמות. ... את יודעת למי אני מתכוון. כשהוא יצא הוא היה קומוניסט ותיק, כשהגיע לידיים של הגסטפו, באותו רגע שהוא עבר את הדלת שמה, הוא בלע את הציאן ולא סיפר שום דבר. אבל המחתרת נשארה. בדרך כלל למחתרת נכנסו אנשים שהיו מוכרים, זאת אומרת מהציונים השמאלנים, מהשומר הצעיר, מהבית"ר, הם התאחדו[?]... אבל אני לא הייתי מוכר שם, כי הייתי, את השנה האחרונה הייתי בקאונס, למדתי.

אני ניתקתי את עצמי מהתנועה הקומוניסטית, כי אני ראיתי ששום תכלית לא תצא מזה. אז לא הכירו אותי, אף אחד לא פנה אלי.

ש. אבל שמעת עליהם?

ת. כן. אני הייתי נפגש עם סוצקבר שם. אני גם נסעתי איפה שהוא עבד וגדל, איפה שהיו המפגשים, איפה שהיו את השיעורים וההרצאות שלו ואחרים, ... שמה הייתי פוגש אותו. זה היה ברחוב שאוולסקה. ... בגטו הייתי עסוק, כשיצאתי לעבודה עם הגרמנים.

ש. עבדת מחוץ לגטו?

ת. כן, זה היה מאוד חשוב כדי להחליף את הדברים, למכור ולהחליף את הכסף או כל מיני דברי ערך בכסף, ואחר כך לקנות את המזון. ולהביא אותו לגטו.

ש. הגנבתם בצורה כזו לתוך הגטו?

ת. להביא אותו, שהיה מאוד מסוכן.

ש. לא פחדת?

ת. אני פחדתי, אבל הייתי מוכרח, היו דברים שהייתי מוכרח לעשות.

ש. איך הצלחת להבריח...?

ת. כל יום היינו שולחים, היינו יודעים כבר האם יש מישהו בגטו שהוא מסוכן, כי היו בין הליטאים, בין הגסטפו, היו שעות שהם היו באים, אז מישהו היה נשרף, היה מקבל מכות, בקונטרולה, ביקורת, והאחרים היו הולכים, משתחררים מן המחסן הזה.

ש. אתה זוכר את המראות? קודם כל, באיזה עבודות עבדת מחוץ לגטו?

ת. בפירוק מכונות, בעצם משא, רוסיות, עם קבוצה של אסירים ... יהודים. אני נתקלתי עם שריונים. זה היה, הם היו מכונאים גרמנים שעבדו בשביל הלופטוואפה, זאת אמרת בשביל חיל האוויר. בין המייסטרים היו אנשים שהיו אומרים לנו אל תעבדו, או שמישהו יתקרב אליכם לדפוק בקיר, אתם עובדים. היו שם כמה שרציתי אפילו לחפש בגרמניה עכשיו. שהיה עוזר לי באיזשהו סנדוויטש, שאף אחד לא יראה. ... אצל הפולנים במקום הזה, היו מחליפים את הדברים, ממש היה שוק קטן. ... אבל זה היה כבר רגיל בשבילנו.

ש. מה הם היו עושים?

ת. מכות בשביל להפחיד, לשבור עצמות, כדי להרוג. יש מכות ויש מכות - - -

ש. איזה מכות קיבלת?

ת. קיבלתי מכות יבשות. זה היה רק התחלה, כי עברתי גם במחנות עבודה אני קיבלתי. היתה שיטה מיוחדת, היו לוקחים את הראש בין הרגליים, מרימים את האחוריים, ונותנים. עם הפייצה 25, עד שכל התחת היה נפוח. עברתי גם את זה.

ש. תאר לי את החיים בגטו, הילדים ברחובות.

ת. גטו וילנה היה מאוד מאורגן, כמו תמיד הווילנאים, גם בזמנים האלה הקשים, היו מאוד מאורגנים, ואלה, הגברים שהיו לוקחים מאתנו, ואחר כך היו מחזירים חלק מזה, משדות לילדים [?], בגטו שלא היה להם מה להחליף [?], היו יוצאים, הגטו עוד לא היה, זה היה, איך אומרים, מדרגה ראשונה של גיהנום, כי אנחנו בכל זאת עוד היינו בעיר שלנו. כמו שאני, האבא שלי הסתדר, גם אחרים, לא לקחו הכל לגטו, רק היו יוצאים בלילות, והיו מביאים ומוכרים והיו יהודים, היו אמידים. בכל זאת, אני זוכר שרעבים לא היו כמעט. ... לא היינו אולי שבעים, היה גם לוקסוס בגטו, כמו בגטו ורשה גם בוילנה.

ש. אחר כך נדבר על הלוקסוס. ...

ת. אז אפשר היה צלחת מרק חם היה, אפשר היה לקבל. וכך היה.

ש. ... היו איזה מאורעות נוראים בגטו?

ת. ... ברחתי מזה עד כמה שאפשר. אני נשארתי בחיים רק מפני שהייתי בורח, הייתי אז צעיר, בן 21, והמקום שלי היה בגגות. כשהיתה אקציה הייתי בגגות.

ש. נדבר על זה אחר כך. מה זה לוקסוס בגטו?

ת. אלה שנשארו בגטו, וגרו שם בסביבה של הגטו, הם נשארו, כל הרכוש שלהם נשאר. חוץ מזה, המשטרה היתה לוקחת את הדברים, ואלה שאחרי האקציות, הדירות נשארו ריקות מכל מה שהיה שם, מה שהם הביאו מבתיהם. הם היו מסדרים את זה איכשהו מארגנים

ומחליפים בכסף, ואחרי אלה שהיה להם ואלוטה, דולרים או מטבעות זהב, הרובלים האלה, צנערלאך, פינפערלאך [=שטרות של 10, של 5] ... כל טוב. זאת אומרת, האדמיניסטרציה חיה יותר טוב, המשטרה חיה טוב מאוד, ... זה לא היה משהו, לא היו מקרים קיצוניים, כי לא היה רעב ממש כמו בגטו ורשה. גטו ורשה היה גטו סגור, ואצלנו היה גטו פתוח עד הרגע האחרון. כל השנתיים האלה.

ש. ספר לי על האקציות.

...

אחר כך היו כל מיני אקציות של זקנים ... שאנחנו לא ראינו, כי היינו סגורים בבתיים או בעבודה, לא תמיד אני השתתפתי, היה מאוד חשוב לא להיות בגטו, גם מבחינת ביטחון אישי. וכשחזרנו היו אומרים לנו שככה וככה.

ש. ... מחוץ לגטו?

ת. בטח. אחר כך קיבלתי עבודה, והייתי יוצא עם הקומנדו שלי אל מחוץ לגטו. ...

ש. במה עבדת?

ת. כמכונאי, בפירוק מכונות בבית-חרושת.

ש. ... ב-43', ... מהכפר שלך לאסטוניה, למחנות העבודה-

ת. כבר באוגוסט התחילו - היו קבוצות אסירים יהודים, קומנדו, והיו לוקחים אותם ישר לרכבת. אחר כך באו מכתבים מאסטוניה, זה היה דבר מאורגן או לא, לא ידענו, אבל זו היתה עובדה. וקיבלנו אמון שבאמת זה לא להשמדה, שזה לעבודה. אחר כך בא יום של 1 בספטמבר 43', ובאו ממש לבית ואמרו שצריכים ללכת ל- שאין בררה, שצריכים ללכת לשער הכניסה לגטו, כי לוקחים לאסטוניה. ואז אני שלחתי את הכסף שהיה אתי ומה שהיה לאשתי שמה.

אחר פגשתי את ... אשתי הראשונה, היתה נפוחה כבר, אני זוכר שארגנתי לה עזרה. דווקא בשטוטהוף היה לי טוב מאוד.

ש. נגיע לזה. ואז העבירו אתכם לאסטוניה. לקחת אתך משהו?

ת. אני לקחתי קצת מן הדברים שאבא נתן לנו על כל מקרה. ... לא מצאו אצלי. מה שמצאו אצלי זה היה כסף, ולקחו את זה. אבל זה לא היה חשוב. חשוב שהיו לי, שהייתי לבוש מתאים, ... היו לי-

ש. נסעתם ברכבות. איזה רכבות?

ת. זה היו רכבות של 8 סוסים או 40 איש, משא, ואני זוכר סצנה ליד אסטוניה, ברדה, רדה [Reda]. אבל בדרך היינו רק אנשים, היה צורך, אני זוכר שדה מלא אנשים שעשו את הצרכים שלהם הם נתנו חמש דקות להסתדר. בשורות. אני זוכר שם ברדה, היו באראקים. שמה על הקש, זה היה נורא.

ש. לא ישנתם בצריפים?

ת. בצריפים היה צריך לשים את המספר, וגם על הבאראקים של השמירה, גם צריכים היה לכתוב בגרמנית, כתבתי באותיות גוטיות.

מקור: ארכיון יד ושם 9389/0.3